

Stanko Piplović

OSNIVANJE DRUŠTVA »MARJAN«

Povodom osamdesete obljetnice djelovanja

Kühn-Schnidler: Splitska obala s Marjanom, XIX st.

Brdo Marjan sa park-šumom, koja se diže pored samog grada, ponos je i simbol Splita. S njegovih uzvisina pružaju se nezaboravni vidici daleko na pučinu, srednjodalmatinske otoke, Kaštelanski zaljev, okolne planine Kozjak i Mosor. Još sredinom prošlog stoljeća počinje pošumljavanje njegovih krševitih goleti borovima. Ono se nastavlja zalaganjem nekolicine ljubitelja prirode i narednih desetljeća. Da bi se Marjan što bolje uredio

i upotrebljavao kao rekreaciono područje te da bi se u tu svrhu zainteresirao što veći broj stanovnika Splita pokrenuta je ideja o osnivanju posebnog udruženja građana. I tako je daleke 1903, nastojanjem u prvom redu hrvatskog rodoljuba profesora Josipa Barača, ustnovljeno društvo »Marjan«.

U to vrijeme Split je mali gradić sa svega 19.594 stanovnika, dok u cijeloj njegovoj općini živi 28.200 ljudi. Zbijen je uz prirodnu luku i povijesnu jezgru i tek se počinje zrakasto širiti prema poljima koja ga sa svih strana okružuju. Ima vodeću ulogu u kulturnom i političkom životu pokrajine. Njegova općinska uprava je bila već punih dvadeset godina u rukama hrvatske Narodne stranke. Na čelu joj je tada bio Vicko Milić, rodoljub i neumorni borac za napredak Splita i Dalmacije.

Do tada je bio pošumljen samo istočni dio Marjana od prvog vrha. Zabilježeno je da su početkom 1903. na prvom vrhu umjesto lipa, koje tu nisu mogle uspijevati, zasađena stabla dudovca koja se bolje drže na krševitom tlu. Međutim, ona su kasnije zamijenjena borovima. U isto vrijeme je bilo odobreno probijanje puta od Marića kuće do Židovskog groblja usporedno s tadašnjom ulicom Marjana. Svrha ove gradnje je bila da se stvori ugodno šetalište i udobniji pristup groblju. Stoga je Židovska općina ponudila da će snositi troškove za radove s time da općina pribavi zemljište.

Dana 10. veljače održana je sjednica Općinskog vijeća kojoj je prisustvovao i kotarski poglavar A. Pichler, visoki austrijski činovnik, ali koji je inače bio poznat po svojoj korektnosti. On je obavijestio vijeće da je državna vlast dodijelila određena sredstva i predložio da se iskoriste za gradnju putova i mostova na području općine te uređenje Marjana. Na osnovu toga općina je stavila na raspolaganje potrebno zemljište za izgradnju kolskog puta od prvog do drugog vrha Marjana pa je kotarska oblast iz tih oskudnih izvora odmah počela gradnju. Put je ipak bio širok i udoban. Projektiran je s dosta blagim usponom od 6 posto.

Na dan 5. svibnja Promicateljni odbor na čelu kojeg je bio Juraj Kolombatović uputio je preko novina građanima Splita poziv na prvu skupštinu društva »Marjan« koja je održana u subotu 9. svibnja u 17 sati na Marjanu u gostionici Vicka Senjanovića. Dnevni red je bio slijedeći:

1. čitanje statuta,
2. primanje članova,
3. biranje uprave,
4. eventualije.

Pravilima je bilo predviđeno da se u upravu bira pet članova. Trebali su je sačinjavati predsjednik, tajnik, blagajnik i još dvije stručne osobe. Međutim, izabrano ih je osam: prof. Juraj Kolombatović (predsjednik), prof. Barač, E. Vušković (blagajnik), Šimun Capogrosso, Petar Karaman, prof. Ante Roje, dr Šimun Tudor liječnik i dr Josip Savo odvjetnik. Poslije sjednice u Društvo se upisalo preko 300 članova, velik broj za ondašnje prilike. Svi oni su htjeli osobno doprinijeti da se Marjan što doličnije uredi. Ciljevi Društva najbolje se vide iz tada usvojenih Pravila u kojima stoji:

»Svrha je društvu uređivanje i poljepšavanje u prvom redu Marjana, zatim grada i okolice, te unapregjivanje osjećaja i smisla za prirodne ljepote kao sredstvo za tjelesni i estetički uzgoj.«

U nastavku se iznosi program rada. Na prvom mjestu je pobuđivanje naroda da posjećuje Marjan i priređivanje izleta u prirodu. Dalje je briga usmjerena na uređenje staza, putova i drvoreda, sađenje, obnavljanje zelenila i pošumljavanje, zatim na postavu klupa, kioska, zakloništa, tablica za orijentaciju, meteoroloških stupova, kućica za hranjenje ptica i svega onog što bi moglo učiniti ugodnijim boravak i šetnje na Marjanu.

U tadašnjim lokalnim listovima »Jedinstvo« i »Pučkom listu« već su u početku upućene javne pohvale upravi da se prihvatila posla s najvećom ozbiljnošću te da je u kratko vrijeme dosta toga uradila. Ipak osnivanju Društva nije dan veći publicitet. Gospodarske i političke prilike u tom momentu su bile vrlo teške. Zbog velike suše zavladao je glad u Dalmaciji pa i u splitskoj okolici. U gradu je organizirano prikupljanje pomoći da se ublaže nevolje seljaka. S druge strane promadžarska politika bana Khuen-Hedervaryja, koja je izazvala opći otpor naroda u Hrvatskoj, imala je velikog odjeka i u Splitu. Represalije i masovna hapšenja naišla su na jednodušnu osudu Splitskana. Vjerojatno su to bili razlozi da utemeljenju društva »Marjan« nije posvećena onolika pažnja koju je taj događaj zasluživao.

Prvih ugodnih proljetnih dana otpočele su šetnje Marjanom na čistom zraku i u tišini. Putnici i turisti koji su navraćali u Split odreda su se penjali na njegove vidikovce. Međutim, suvremeni kroničari opetovano se žale da ga Splitskani više ne posjećuju onako masovno kao ranijih godina već se radije šetaju prašnjavim gradskim ulicama.

Još početkom godine otpočeli su se rekonstruirati putovi na južnoj strani Marjana. Najprije je nasut i uređen onaj u Dražancu uz zapadnu obalu gradske luke do Sustipana gdje su se tada nalazile tvornice cementa, sapuna i ljevaonice. U kolovozu je proširen njegov nastavak tj. poljski put koji je išao dalje kroz Meje tako da se sada moglo kočijom doći sve do starog kaštela Capogrosso. U isto vrijeme je završen kolski put do drugog vrha Marjana. Sagrađen je od sredstava milodara za »oskuđene i nerodice«. Svi ovi radovi u 1903. godini učinili su da je Marjan postao još pristupačniji i privlačniji.

U proteklih osamdeset godina društvo »Marjan« je, zahvaljujući svojim entuzijastima, učinilo mnogo da ova zelena pluća grada postanu izvrsno rekreaciono područje u neposrednoj blizini deseterostruko naraslog i već zagađenog grada. Ali, mi se njime ni danas ne služimo koliko bi trebalo, niti ga čuvamo kako zaslužuje.